

TELEGRAFUL ROMÂN

Nr. 89. ANUL XIV.

Telegrafulu este de două ori pe săptămână: joi și Duminică. — Prenumeratiunea se face în Săbii la expeditorii foiei pe afară la c. r. poste, cu bani gați prin scrisori francate, adresate către expeditorii. Prețiu pnenumeratiunei pentru Săbii este pe anu 7. fl. v. a ear' pe o jumătate de anu 3. fl. 50. Pentru celelalte părți ale Transilvaniei și pen

tru provinciile din Monarchia pe unu anu 8 fl. era pe o jumătate de anu 4 fl. v. a. Pentru princ. și țeri straine pe anu 12 pe 1/2 anu. 6 fl. v. a.

Inseratele se platesc pentru întreaga oră cu 7. cr. sirulu cu litero mici, pentru a două oră cu 5 1/2 cr. și pentru a treia repetire cu 3 1/2 cr. v. a.

Săbii, in 10|22 Novembre 1866.

18

Repriviri și priviri.

Săbii 8 Novembre.

Dupa încetarea pe rendu a dietelor se pareă ca pe unu momentu se alinase și vuetulu constituționalu. Tota atentiunea popóreloru austriace eră îndreptata spre cele două câmpuri de resbelu, dela média-dî și dela média-nópte. Publicistic'a deveni numai repetitóra tunetelor dela Custozz'a și Königgrätz, cari umpleau de serioșitate pre fia-care cetătienu. In fine furtun'a se alinéza, lucrurile reintorcu iera cu incetulu in marginile loru normale. Stareă exceptiunala, ce se puse pre unele provincii, incetéza. Dara, cá sa continuámu icón'a noastră, inca nu se aprinsese de nici o parte vre-o candila constituționala, diet'a, care sa lumineze situațiunea și asiá vuetele constituționale ce incepemu a le audi suntu numai voci nelamurite și fără prospecte de durata sigura pre venitoriu.

Eră d. e. multa vorba despre federalismu, dualismu, centralismu, autonomismu și mai scie Ddieu câte ismuri, dupa care avea a se împarti séu concentrá imperiulu.

Fatia cu vuetele aceste ce eră alta de facutu decâtu a tacé, cu atátu mai vertosu, cu cátu actiunea noastră politica steluse pre locu cu amanarea dietei din Clusiu din anulu trecut, oprindu-se la acelu punctu cardinalu, despre referintiele de dreptulu de statu între Transilvani'a și Ungari'a.

Obiectiunea ce ni s'aru puté face aru fi, ca la ce amu incuviintiatu noi alegerile la diet'a din Pest'a, deca privimu incetarea actiunei la diet'a din Clusiu?

La prim'a vedere afla cine-va o contradicere, ceea ce dispare indata ce va avea in privintia: ca mergerea acést'a avea in prospectulu seu mai multu o eventuala defensiva și asistarea la incoronarea regelui Ungariei, carele este și Mare principe alu Transilvaniei, amesuratu rescriptulu din 25 Decemvre 1865 citatu de noi in nrulu trecut; de alta parte procederea acést'a era sancționata de congresele natiunali și pusa sub scutul a două rescripte imperatesci: unulu prin care diet'a din Clusiu se amana și altulu prin care Transilvani'a se postesce la diet'a de incoronare. Contradicerea dispare și mai tare și sancționarea congreselor, data conducatorilor natiunali, devine și mai ratiunala, deca ne intipimu adeverat'a situațiune politica a noastră, ce o avemu cá o trista ereditate pâna acum. In desiertu ne svercolimu noi unii și altii, in desiertu ne facemu ilusiuni; realitatea ne da de golu cum stámu noi politicesce, ne arata ca noi in 1863/4 amu sositu numai la pragulu unui tereau, dara nu amu pusu piciorulu in trensulu. E usioru celui ce are coperisiu, candu vine plóiea, dar e reu pentru celu ce nu are, căci elu trebuie sa rabde crudimea elementelor, pâna candu da Ddieu de sa îndrepta tempulu spre bine, séu sa alerge ori in catráu cá sa-si asigure unu scutu pâna candu și póte intemeiá și elu ce-va.

Diet'a dela 1863/4 ne-a datu unu articulu de lege despre inarticularea natiunale. Formalu, acést'a este unu castigu mare; practicabilitatea lui in intielesulu legiloru patriei și a constituțiunei ei remane in sa unu ce imposibilu, ne avendu afara de districtulu Naseudulu nicairi unu teritoriu spre a se putea aplicá in tota estinderea lui. Afara de aceea celalaltu castigu dela acést'a dieta, articulu pentru limba, atát'a e de tiermuru, incátu pâna in cele din urma nu mai scii ca unde se cuprinde valoarea lui nóue favorabila. Aici mai ca amu puté aminti, ca in un'a din siedintiele dietelor din 1863/4, togm'a candu fu in desbatere articulu pentru limba, unu barbatu de altmintrea independinte au fostu, carele, cine sci din caus'a căroru dependintie, dupa ce altii, vrendu sa i dea onórea, cá unui barbatu alu natiunei, și retrasera amendamentele — au potrivit de se primi proiectulu regimulu, mai puțin favoritoriu intereselor natiunali. Dar sa nu ne facemu acum incusatorii nimenui, chiaru și aceloru independinti nu. Sa facemu uitate sióptele, ce se siópteau despre nisce relatiuni și aspiratiuni din acci tempi, buni dupa feliulu loru, dara reu folositi și sa constatámu, ca candu au venit viforulu ne-au aflatu fără coperisiu; Ungurii in sa s'a retrasu in comitatele pretinse ale loru, Secunii și

Sasii in scaunele loru și noi? — amu remasu in stareă dinainte, de aceste tempuri fericite dar nefolosite, stare care ne mâna la casu de nevoia a stórcé chiaru și din mân'a absolutismulu, a dualismulu séu a federalismulu séu cum le mai chiama, numai sa stórcemu ce-va drepturi și pentru noi, cá sa nu fimu cu totulu incalecati.

Acést'a au fostu situațiunea noastră dinainte de 1863/4, acést'a este dupa 1863/4 cu acea esceptiune, ca acum avemu la ce ne provocá, avemu unu punctu legalu de manecare, ceea ce inainte nu aveamu și totusi au ómeni, căroru li se dede ocasiunea cea mai buna de a escelá in natiunismu, dar nu o folosira, obrasulu sa faca imputári barbatiloru, cari cu cea mai mare abnegatiune s'au luptatu in tóte impregiurările, chiaru și cu pericolulu esistintiei loru, ca pactéza cu totu felulu de sisteme politice!

Dela acei barbati, cari in tóte și sub tóte sistemele s'au luptatu pentru castiguri in folosulu natiunei, vomu asteptá cá sa conduca nai'a natiunala și de aci incolo, nici odata in sa nu dela cei ce nu-si sciu dá socotéla de cugetele loru; nici odata dela acei ce umbra numai dupa nutrementulu ambițiunei individuali și totu odata facendu marfa de vendiare caus'a unui poporu intregu.

Eveniminte politice.

Săbii in 9 Novembre.

Incepemu cu deschiderea dietei unguresci. Dupa unu telegramu sositu la „Hrm. Ztg.“ și publicatu eri, diet'a unguresca s'a deschisu prin unu rescriptu carele cuprinde: ca scopulu finalu și nestramutatu alu desbateriloru reincepute remane precum s'a dîsu in cuventulu de tron: regularea legaturii între diferitele părți singuratice ale monarchiei și restatorirea stárei autonomice a Ungariei. Dupa acést'a pomenesce de evenimintele resbelice și despre incheierea păcei și apoi arata lips'a cea imperiósă de a grábi regularea afaceriloru interne. Vaiera amanarea dietei cu atát'a mai vertosu, cu cátu ca tocm'a pre atunci se eră elaboratu in unu comitetu dietalu o propunere, carea cuprinde lucruri in sine, căroru regele de acum le-au esprimitu recunoscinti'a sea, pentruca recunósce in aceste punctulu din care se póte deduce realizarea unei impacări și afla in trensele esprimita tinerea tieriloru de olalta și asecurarea esistintiei monarchiei.

Rescriptulu arata punctele cardinale ce au sa se desbata mai in curendu și adeca: unitatea a armatei in conducerea și organizatiunea ei precum și in cele ce privesce tempulu de servitiu și intregirea óstei. Afacerile vamale, contributiunea indirecta, monopolulu statulu și afacerile de detori'a și creditulu statulu; tóte aceste receru o pertratere comuna. Deca se voru implini pretenșiunile aceste cari garantéza legatur'a de unitate a statulu, se voru implini și dorintiele Ungariei, denumindu-se unu ministeriu respunsabila și restatorindu-se aministratiunea municipala autonoma. Regimu constituționalu nu va capatá numai Ungari'a; aplicarea principiiloru de impacare precum și modificarea legiloru din 1848 se va face prin dieta in intielegere cu unu ministeriu ce e a se denumi. — Rescriptulu si esprima in fine speranti'a, ca descoperirile aceste cari suntu totodata și seriósé admonitiuni ale tempulu sa le supuna unei desbateri corespunditóre pentruca numai in tipulu acést'a va intrá mai iute in viétia, organismulu constituționalu.

Dupa cele premise despre rescriptulu prin care se redeschide diet'a se insemnámu, ca cele două partide a Deakianiloru și a Tisza Iokaianiloru tocm'a acum torcu o lupta apriga între sine. Materi'a luptei e prea puțin interesanta, pentru ca in ceste din urma cert'a se inverte pre langa sustinerea fia-cárei partide, ca ea are dreptu. Pre langa tóte certele aceste Jokai redactorele primariu dela „Hon“ produce mereu la programe politice. Celu mai nou resultatulu alu programelor se vede a fi trecerea unui resolutiunistu in castrele deakianiloru. Acést'a e Paulu Somsich.

Scirile dela 17 Nov. n. din Vien'a spunu, ca și dietele de dincolo de Lait'a aveau a se deschide prin o solia a regimulu (Regirungsbotschaft). Intr'aceea in ministeriu se lucra din tóte puterile la bugetulu pe anulu 1867. — Alte sciri spunu și despre retragerea adjutantulu imperatescu conte Crenneville și inlocuirea sea cu contele Mensdorf.

Din Gali t'ia se scrie ca Locutiitoriulu Goluchowski a destituitu pe profesorele rutenu Goluwacki dela universitatea din Leopole si se dice ca mai au sa urmeze si alte destituiri de ruteni.—

Unu tel. din „Times“ din Florentia ne aduce urmatoarea scire importanta : Intr'unu consistoriu secretu s'au decisu, ca papa si va lua refugiu pe Malt'a, deca va fi necesitatu, a parasii Rom'a. Judecatoriile bisericesci din insul'a acest'a au primitu deja comunicarea acestei decisiuni pe cale semioficiala.

„Gazetta di Torino“ vrea sa scie din isvoru securu, ca in palatulu regescu de pe insul'a ispanica Majorca se facu tote pregatirile, de a primi pre Pap'a.

Despre giurstările, ce privescu la alocutiunea papei indreptata câtra Itali'a, ne aduce „Times“ unele descoperiri de totu picante : Ca pap'a spriginitu de intregulu episcopatu catolicu, aru intentiuna, a pregati o demonstratiune mare contr'a tendintiloru liberali ale regimului italianu. Delegatiunea cardinalului Reisach in Engliter'a si in Franci'a sta in legatura cu tendintiele acestea. Clerulu francesu in sa nu au aratatu invoirea asteptata, si acest'a au frapatu pre pap'a. Intr'aceea se ivi anessarea Venetiei si totu odata purtarea suprindiatore a clerului venetianu, cu patriarchulu in frunte. Faptele acestea au catranitu de minune pre iesuti, fiindca prin regularea cea noua a lucrurilor si perdusera etablisementele insemnate, ei nu se liniscira, pâna nu adusera pre pap'a intr'acolo, de facu alocutiunea. De-si tempulu, in carele se conchiamase consistoriulu, era nepotrivitu cu tote acestea nu se pote nega, ca pap'a au aflatu planulu, ce i s'au propusu despre alocutiune, prea esageratu, l'au schimbatu de trei ori si in fine scrise cu mân'a propria loculu acel'a modestu, unde se exprime bucuri'a, carea o aru avea de reintorcerea fiiloru perduti.

Din Sp an i'a iera curseza sciri ce prognosticescu o revolutiune.

Dupa scirile mai din cöce pacea si liniscea in Cret'a e de parte de a fi restaurata. Cele ce se vorbea despre supunerea greciloru au fostu anu armistitiu, care grecii la folositu pentru de a se intari. La trecerea terminului grecii au declaratulu lui Mustafa pasia, ca densii lu astepla armati.

Din Roman i'a ne aduce diuarele list'a deputatiloru pentru nou'a camera. Asteptamu cu mare incordare sa vedemu care va fi drumulu acestui corpu, si cari voru fi rezultatele.

Revista diuaristica.

„N. Fr. Bl.“ aduce in nrulu dela 16 Noembre unu articulu intitulatu „Prospecte in Ungari'a“ din carele luamu si noi urmatoarele :

„Diurnalistii oficiosi de unu cruceriu (Kreuzer-Journalisten) nu au minte nici de unu cruceriu, deca ei in preser'a redeschiderei dietei unguresci facu pe publicu ca sa astepte ani de nelinisce si de amaraciuni, la casu, candu diet'a aru continua opositiunea fatia cu pretensiunile regimului. O atare amenintiare nu mai pote prinde in Ungari'a, ci ea pote mai curendu produce contrariulu in tier'a, unde s'a continuatu lupt'a de seculi, fara de a repasi dela ea. Franc. Deak celu mai blandu, cu minte si iubitoriu de pace dintre barbatii opusetiunei in Ungari'a si a datu inca inainte respunsulu la acesta amenintiare, candu a disu câtra deputatiunea din Szegedinu :

„Nu potu ca sa ve ascundu ca patri'a nici in unu tempu nu s'a aflatu in o stare mai fatala ca cea de acum, si ca foricirea viitore a patriei nostre nu aterna numai dela noi.“ Acest'a e limbagiulu de unu curagiu, cari cauta cu liniscire mortiei in fatia si a carei putere nu e datu lia-cârui'a sa o scia mesura.

„Amenintiarea pre langa aceea nu are in sine pretiu, pentru ca sabi'a radicata contra Ungariei are doue taisiuri, ea vulneraza si pre acel'a care o sucesce. Deca dureza in Ungari'a si mai de parte boliciunea constitutiunala, corpulu statului austriacu intregu remane bolnaviciosu si slabanogitu. Si chiaru si candu afirmatiunea acest'a fatia cu pusetiunea de putere si cu imbunatatirile economice se voru pute disputá, poporele de dincöce de Lait'a si reprezentanti'a loru nu voru mai dori constituirea imperiului pe bazea unei pressiiunsi asupr'a Ungariei. Este neaperatu de lipsa impacarea cu Ungari'a, seu ca apoi tote proiectele de cladire se punu pre o basa nesigura. Dela convingerea acest'a trebuie sa proceda cercarea de acum si dupa aceea trebnie si indreptatu lucrulu, pentru ca sa nu se perda tempulu celu scumpu si sa nu dea incercarea cea mai de apröpe de greutati si mai mari.

Cu ocaziunea deschiderei dietei unguresci in anulu trecutulu amu gasitu unu prognosticon nefavoritoriu pentru efectulu rescriptului. Oficiosele glorificau atunci form'a cea impacatore, amu consideratu in sa atunci pe unguri cu multu mai deprinsi in politica, decatu ca sa se castige prin forme, si prin alte lucruri esteriore. Astadi iera cetimu in o foia de aici, ca rescriptulu regescu va fi conciliantulu catu se atinge de forma si nu va lasa nimic'a, din ceea ce aru putea aduce la lumina intentiunea cea impacatore. Cu acest'a in sa nu s'a disu nimic'a, pentruca unguirii sciu prea bine, ca regimulu nu doresce nimic'a mai tare ca impacarea cu Ungari'a, si asemenea e si cu cea mai mare parte a Ungariei carea nu doresce

nimic'a mai tare; decatu sa se delature odata definitivu cert'a constitutiunala. Dara cu tote dorintiele aceste delaturate nu se face nici unu pasu inainte, deca nu se pune o basa positiva la finirea certei. Tote formele si vorbele frumoase nu ajuta nimic'a, pentruca in tipulu acest'a nu s'aru face alta decatu ca si candu ai decora pre cine-va cu unu ordinu candu elu striga dupa pane.

„Noi in sa nu credemu ca astadi mai stau lucrurile astfelu, pentruca esperintiele de pâna acum trebnie sa fia aretatu regimului din destulu, ca elu trebnie sa dea Ungariei totu ce corespunde constitutiunei ei si ce corespunde recerintiloru adeverate si opiniate ale esistintiei ei, rezervandu aceea ce nu sta in puterea regimului ca sa dea. Recerintiele imperiului si dreptele pretensiuni ale tieriloru de dincöce de Lait'a si ale regimului imperialu punu o margine cereriloru unilaterali ale Ungariei. Marginea aceea se afla in detori'a statului, carea dupa firea lucrului ni este comuna, armat'a si contributiunea indirecta. Precatu amu pututu vedea din diferitele foi rescriptulu câtra diet'a unguresca se va tiermuri prelanga acestea.

„Noi nu credemu, ca pe bazea acest'a sa nu se pöta o intielegere pentruca nu aflamu in aceste nimic'a, ce nu s'aru afla si in elaboratulu comisiunei de cincispre-diece. Intielegerea numai atunci nu s'aru pute face candu diet'a unguresca aru ave de cugetu a-si mai immulti pretensiunile; ea (diet'a) ins'a atunci aru fi aceea carea aru face politica de oportunitate, politica, carea tocm'a oratorii ei o imputau celoru de dincöci de Lait'a.“

Cu privire la programele lui Jokai de care facemu pomenire la Ev. pol. reproducemu dupa „Concordia“ urmatoarele :

Mauritiu Jokai redactorele diurn. liberaliloru „Hon“ comunita program'a s'a politica ca respunsu la unele intrebări facute din partea unor diurnale de alte partite. Acesta programa are intielesulu urmatoriu :

Nu me miru nici odata de aceea, ca diurn. „Hon“ in tempii mai recinti a fostu centrulu comune pentru atacurile tuturor diurnaleloru de partida contraria. Acest'a e lucru forte naturale, si nici ca se intempla cu elu altu ce-va, decatu ce se intempla cu organele celoru alte partite, cari in continuu pöta intre sine „bellum omnium contra omnes.“

Amu fostu preparatu si la amaraciunile personali : natur'a atacuriloru politice in tempulu de acum'a este, ca cu acele omulu nici odata nu-si castiga amici, ci din contra si pre cela mai fidelu colegu inca si-lu face inimicu.

Despre tote aceste io m'amu esaminatu insumi; in sa la unu lucru nu fusei preparatu nici decatu;— adeca la ceea, ce incependu dela „Lloyd“, „Hirnök“ si pâna la centralistic'a „Presse“ sa se scöle unisono in contr'a mea, ca sa li dau program'a.

Despre ce sa li dau eu program'a ?

Döra despre aceea, „ca cum aru trebui reconstituitu imperiulu austriacu ?“

Aru fi tare usioru a me acoperi cu velulu modestiei si apoi a responde, ca deca atati barbati de statu, cati se afla la guvernulu Austriei, in restempu de unu anu si diumetate nu potura areta lumei unu astfelu de programu, cum asiu pute face eu asiace-va, cum asiu pute fi io,— unu publicanu blandu, mai intiepleptu, mai inaltu si mai puternicu, decatu atati barbati de intieplecune mare, pusetiune inalta si de o putere asiá destinsa precum suntu domniele loru ?

In sa n'amu lipsa de astfelu de retragere ci respundu dreptu si decisivu.

Pe mine nu m'a autorisatu nici alegatorii mei, ca deputatu, nici amicii de acela-si principiu, ca redactore, a face programu pe sem'a Austriei, pentru infiintiarea unei constitutiuni generali.

Sum in sa autorisatu a conlucra la restituirea constitutiunea Ungariei.

Totu pentru acestu scopu me alese si cas'a reprezentantiloru de membru alu comisiunei de 67.

Ca supusulu atatoru incredintiaru nu-mi voiu ascunde program'a nici odata, ci sum gat'a ori candu a o esprime inaintea lui Ddiou, inaintea tieriei si inaintea tronului.

Program'a mea este :

„Natiunea magiara (?) are a conserva Ungari'a intr'ega nescirbata si nevatemata, pentru regele ei.“

„Reprezentantii Ungariei n'au de a se mesteca in trebile interne ale poporeloru, cari nu se tinu de Ungari'a; nu faca constitutiuni nici pentru Boemi'a, nici pentru Galiti'a pentruca aceea nu e incredintiatu reprezentantiloru Ungariei, pentruca densii se voru ingrigi insusi despre acest'a.“

„Ungari'a are a face pentru poporele locutiore intr'ens'a unu constitutiune liberala, si nescari institutiuni salutare, despre cari legile nostre de pâna acum iau asecuratu, eara unde legile aceste suntu defectuöse, acele are a le suplini, in sa eschisivu numai la dorintiele drepte a poporeloru din Ungari'a dupa cum pretinde spiritulu tempului, asiá incatu nici unu natu alu patriei sa nu doresca a se desparti de dens'a.“

„Regele Ungariei sa se bucre in Europ'a de o pusetiune respectata si cu auctoritate, pre care nu marimea teritoriului, ci a-

tragerea și alipirea popoarelor sale în fața între ori și ce împregiurări a fi în rangul egal cu celelalte puteri.

„Instituțiile liberale ale Ungariei au să apere corón'a asiá precum au apertu instituțiile defectuóse ale imperiului austriacu, cele două coróne ale domnitoriului, de cari a trebuit în aceeași di se abdica, (corón'a de feru și cea a lui Carolu celu mare); asemenea posesoarele corónei magiare are să apere instituțiile ei liberale, să restaureze constituțiunea Ungariei, ca uniculu paladiu alu dinastiei și alu țerei.“

„Ungari'a n'are de a servi intereselor vecinilor său ale altor țeri mai îndepărtate, ci singuru numai intereselor domnitoriului Ungariei și celor'a ale poporimei din Ungari'a, atât cu privire la afacerile de războiu, comerț și economie, cât și la ale învecinamentului.“

Și în fine

„Ungari'a, deca voiesc să-și susțină autonomi'a, nu trebuie să se pórte cu antipatia față cu sórtea țerilor vecinase de interese comuni, ci cându li da libertate absolută pentru organizarea afacerilor interne, să le tinda drépt'a frățiescă la apărarea imprumutată, și la prosperarea bunăstării comuni.“

Acest'a mi e programulu. Deca acest'a nu e destulu de loiale față cu dinasti'a, său nu e destulu de liberale față cu țer'a, său în împregiurările prezente nu este realizabile: atunci i sta în putere ori și cui a-lu sfărta și a-lu aruncá îndreptu la picioarele mele; însă a-mi octroá alta convingere, decâtu ce mi-a păstratu sufletulu, nu va fi în stare nici unu felu de putere.“

D e s u b P r e d e l u. Octombrie 1866.

(Urmare).

Deci să vedem I. ce buruiena de lăcu mare — cu care ne urdica dloru asiá obrasnicu — tinu, ca este morala? II. Sa vedem cum se cresc tinerii nostri în casa la parinților lor? III. cum se dezvoltă ea astăzi în biserică, în școlă și în societate?

I.

Intrebarea, ca ce este morala? de-si nu se pórte respunde aici pre deplinu, totuși pre câtu ierta colónele unui diuariusu răspundem: ca morala se pórte dice la tóta fapt'a bună și immorală la tóta fapt'a rea. Altfelul moral'a este îndreptarea moravurilor firesei, ea este rodulu religiunii creștinesci, este îndreptarea boldului firesei prin povățuirea rațiunii. Mai este înlocuirea obiceiurilor rele cu cele bune și cu unu cuventu calea către virtuti.—

Asiá dara a implini poruncile și învecinaturile mantuitoriului; a respectá credința prin fapte; a fi cu adevărulu, a avea iubire de ómeni, a stimá parinti și pre bețrâni, a fi consecuentu în cuvinte și în fapte, a avea amicitia curată, a corespunde dregătoriei și însușirilor ce posedă, a victiui fără zavistie și cu iubire în societate a nu calumniá, a nu atacá onórea său dreptulu altui'a, ci a povățui și a ajuta pre deapropo, disera bețrâni ca este morala. Noi încă nu putem negá acestea, căci ce alte sunt respunsurile de susu decâtu asemenea?

Immoral'a, tinem noi contrariulu dela cele ce le-amu disu despre morala. Bețrâni repețea dicandu: ca atunci cându cei cu școlă nu dau esemplu poporului, plinindu formele religiunii prin fapre, ei facu scandalu, fiindca suntu imitati și de alții; cându despretiuescu formele bisericesci; cându discordiele curgu mai adese între ei; cându personalitățile ur'a, pism'a, mani'a se vedu mai rafinate la cei cu minte; cându armoni'a și blandeti'a sasilor învecinati la noi nu este; cându falsitatea le vedem resarindu mai multu la cei cu școlă, cându unulu se straduiesc a desonora pre altulu noi le dicem ca suntu immorală.

Acestea încă nici alții nu le potu negá ca n'aru fi ródele immoralei, pentru ca esemplele ajuta și strica mai multu societatei. Noi numai nu putem contá pre expresiile acusatóre ale bețrânilor, de aceea dorim să ne convingem mai bine despre acestea.

II.

De aceea începem cercetarea cu creșterea din casa de îndată dela asiá. Nu vomu face observări pedagogice ci vomu cercetá, deca se incuiba de aci vre-o ramura rea la creștere? Este unu adevéru netagáduitu ca la prunci se intiparesc aceea ce vedu și andu și prinde mai de graba redacina, cá aceea ce li se da cá învecinatura. Deci deca în prezenti'a lor se vorbesc și se face un'a său alta necuviința, de siguru ca acei fii o voru face mai pre susu.

Temeli'a creșterei se sadesce de cându zimbesce mai antáiu copilulu. Asiá dara fii creștinilor nostri se voru crește în tóta morala și voru avea basea, cându parinții lor însii o voru avea și o voru executá acést'a. De-si n'amu putea dice ca la creștinii nostri lipsesc acést'a, totuși nu putem afirmá ca aru fi intru tóta deplinatatea ei. Este adevératu, ca țerani d. e. cei'a ce știu povățui copiii și povățuiescu, adeca ei cându îi învecinatura să murga la biserică mergu împreună, ceea ce le spune școl'a despre taine și alte ale bisericii le vedu executanduse la parinții lor. Dar și aceea este adevéru, ca ei dedau pre copii de mici la beutura spirituósa, la certe, nerusine, injuraturi, beții și de aci și alte cari le andu și le vedu în casa. Deci n'are dreptu atare parinte să pedepsesca fii pen-

tru acestea, ci să se pedepsesca mai întâiu pe sine. Nu se înfrânza parinții dela acést'a, atunci fiind fii lor mari voru gustá în locu de bucuria amărăciune și plânsu. Atunci-si voru aduce aminte de aceea, ca de mici trebuia să nu-i fia suferitu a perde fric'a lui Dumnezeu și rusinea; de micu cându l'a auditu mintindu și l'a vediatu lenosu, luxosu, carcalosu, maniosu, pismasiu și calumniatoriu să-lu fia îndreptatu. Cu alte cuvinte parinții să caute a nu se face în cele rele dascalii fiilor lor. (Va urmă).

T u r d ' a în 6 Novembře.

Ole Redactoru! Iata ca de astadata ti scriu tocmai dela Turd'a, și de ce să nu-ti scriu și eu dela Turd'a? Nu vedi — rogu-te — ca acum e moda de a se dá tóte coresp. dela Turd'a? Apoi ști Dta ca mod'a e unu tiranu neimpecaveru totororor acelor'a, cari nu se tinu de ea, atinga-se de unu Schlepp — ori de o corespundința jurnalistică, totuși atât'a, cel'a trebuie să fia mai lungu cá alu Mariei de Medicis, cestelalte să pórte celu puțin, toalet'a dela Turd'a. —

Să ilustrámu acést'a cerința a modei, ce vedem că domnesce astăzi chiaru asup'a jurnalisticii române, numai cu vr'o câteva exemple:

Deca óre-cine, care combate fără nici o mila anonimitatea corespunditorulu de prin jurnale, vré totuși să monopolizeze singuru acestu privilegiu, apoi se subscria „Cinci în si“ dela Turd'a.

Deca vre-unu redactoru alu óre-carei gazete se încumeta a estí și elu la vilégu cu o idee nóua, bună rea, precum aru fi serbarea unei zile naționale, înființarea unei academii, a unui banu naționale, și alte, ce știu eu câte și mai câte — verđ și uscate, — și colaboratorulu principale alu acelei gazete nu-i place aceea idee nóua din nóua-dieci și nóua de cauze, dintre care póte ca e destula un'a, adeca aceea, ca a esitu dela altulu, și nu dela elu, — apoi fabrica o corespundința în duplo, scrisa pe harthia din fabric'a dela Zernesci, și cu péna smulsa dela gastele innotatóre pe Bârs'a ori pe Sprengu, și o tramite în „Concordia“ și „Albina“, cu datulu dela Turd'a. —

Deca unu redactoru repetéza un'a și aceeași idee pré de multe ori, apoi colaboratorulu seu cu datulu dela Turd'a lu bicuiesce fără mila, dicandu ca e unu ignorantu care în politica nu vede mai departe decâtu verfulu nasului, iera Domnialui, de cându a caletoritu pe spesele cutároru actionari de fabrica, cá să cumpere o caldare din Belgiu, unu belciugu din Oland'a, și unu ciuberu din Elveti'a; apoi nu-i trece nici unu articulasiu, în care să nu pomenesca de Belgiu, Oland'a, Elveti'a și Turd'a. —

Deca óre-cine pe vremea Zaveri a bajenitu și elu cá tóta lumea, și a linsu blidele boerilor dela Iasi și Czernovitz, apoi numai elu și-a perdutu tóta avere pentru națiune, numai pe elu l'au prinsu muscalii, numai elu a fostu la profosulu lui Chavane, numai elu n'a purtat pajura lui Bach la jurnalulu seu, și alte și alte, și astea tóte trebuie spuse în tóte corespundințele dela Turd'a.

Deca cine-va vré să-și recastige sanetatea cea struncinată de cauza națională, apoi nu trebuie să murga la Nizza, ci la Turd'a. — Ací afla tóte elementele de distracțiune, o clima mai orientala, care inflacara fantasi'a, precum și unu zefru diplomaticu, care i aduce tóte ce indetuleza o urechia ascutita. — Ací afla ca cutare gimnasiu nu e bunu, pentruca Inspectorulu supremu nu a lasatu pe Schulrathulu să faca unu Reieparticularu la esamenele de maturitate; ca de aceea aru trebui tóte școléle școlé din mânilor popilor, și date regimului, ori să se introduca c o n c u r e n t i a - l i b e r a, pentru ca vedi Dta — numai pe calea ast'a vomu puté deveni la Kisdedovo întezeturile lui Wesselényi, ori celu puțin acolo, cá pe romanulu să nu-lu mai silésca nici biseric'a nici statulu — la școlă. Elu aci după ce mai fuméza o sugara de Hakim, apoi se arunca în brătiele lui Morfeu și viséza totu visuri frumoșe, bună óra de mil'a imperatulu pentru preoti, de daraverele tipografiilor diecesane, de vr'o trei-dieci de mii, cari le-au radicat cutare ministru ungurescu pentru episcopi romaneschi, și de alte tóte cate se povestescu în grotă lui Monte Cristo, — pentru ca vedi Dta — povestea vorbei: M a t r i a s i ó r e c i v i s é z a !

— Apoi trasarindu din somnu cu capulu plinu de astfelu de daravele, de odata se pomenesce strigandu: Ha! amu nimerit'o! Nu lasu pe cutare arhiepiscopu în deputatiune națională! asf'a e ócasiunea cea mai bună pentru mine! ce-mi pasa de conclúsul confertinței dela Belgradu? N'amu mai avutu eu misiune în caus'a națională pela 1861 — și mi-amu vediatu de geschaefturi pela Prag'a? N'amu mai aruncatu eu în fantana motiunilor, ce le încarcara nerodii de deputati din diet'a Sabiului pe spinarea mea. Apoi de unu nebu nu cá cutare protopopu (bine ca a avansatu, ca amu scapatu de o nepasta) scapu eu cu s a l v u s c o n d u c t u s. — Hollah! înainte! vr'o câtu-va articoli incriminatori, vr'o câtu-va cu programe imposante, care să cuprinda mai multe întrebări decâtu le póte deslegá toti întieptii lumii. Apoi plenipotentie din tóte părțile, dela Brasióveni pentru banc'a hipotecaria, — dela Abrudieni pentru modulu de a aflá aur prin ierba, — dela Campia pentru încetarea comasárilor și a secetei, — dela munteni pentru cá să

créscă pomii pâna în ceriu, s. a. s. a. ! Căti-va potori de drumu, — apoi haida pâna la portarii ministerieloru, ori dau caus'a natiunala în grigi'a lui Bömches dela Brasiovu, ori a fôbireului dela Turd'a, iéra eu me stergu cu plenipotentie cu totu la Bucuresci ! Boni lucrî odor. — Asiá ! ce mai lume verde la Turd'a !

Iata Dle Redactoru din vr'o cate-va esemple te vei convinge sî Dta cá mine, ca astadi e nunumai modernu dara sî interesantu de ati datá sî Dtale tóte corespundintiele dela Turd'a. Sî déca nu te-ai convinsu pe deplinu despre acésta trebuintia, o ! apoi mai potu servi sî cu alte esemple, de care amu unu magazinu plinu, — mai cu séma despre — politic'a cea mai inalta dela Turd'a. *) —

Sî dupa ce, dupa atát'a introducere, mai ca mi-amu uitatu de obiectulu ce erá sa-lu consacrezu acestei corespundintie — me inchinu Dtale cu tóta plecaciunea dela Turd'a, sa ne vedemu sanetosî de nu aiurea macaru la Turd'a, sî me subscriu dela Turd'a

Alu Dtale Torday alias Turtescu.

Dev'a, 4 Novembre.

Dle Redactoru ! Publiculu cetitoriu alu foiei Dtale si va fi mai uitatu decandu n'au cetitu vre-o corespundintia din acestu tîntu locuitu mai totu de români, pecându din alte pârti se mai radica cate unu versu, chiamandu pe barbatu la lucru, pe tinerime la propasire în desvoltare intelactuala, aretandu în tipulu acest'a datorintia fia-cârui individu, sî fia-cârei societâti dupa chiamarea sea, de-sî eu tare me indoiescu de rezultatulu ce aru trebui se incante pe unu atare apostolu, câci trist'a esperiintia de tóte dilele m'a nvetiatu se credu numai în realitate, sî ca sa me póta cine-va convinge a-si dori fôrte, candu apoi m'asiu vedé norocitu a fi desbracatu de epitetulu necredinciosulu apostolu.

Tóta lumea striga asupr'a bietei preotîmi ca nu bicuiesce viutilu din poporu, nu predica moral'a de pre amvoru, sî de tinerime si-au uitatu, care are sa fia regeneratórea némului scapatatu, ba ca preotulu aru fi numai pastoriulu ce mulge sî tunde pâna la piele, uitandu-si unii cá acesti'a ca sî pana sî cutitulu suntu asiá dicendu în mân'a loru.

Aru fi tempulu sa ne vedemu de lucru, câci faptele vorbescu mai chiaru ! Ce póte folosi moral'a preotului predicata de pre amvonu, candu pe alii ne va audi poporulu filosofandu despre puritatea unoru ceremonii sacre, cá despre unele mijlôce de a tiné poporulu în superstitiune ? ! Cum va puté preotulu singuru impreteni poporulu cu scól'a, sî astfelu a formá noua generatiune, candu pe alii ne va audi ca scól'a e unu mijlocu de exploatare de castigu în mân'a preotului ? — aceste suntu rele cari sapa la radacin'a pomului natiunali, sî cari nesterpita, pomulu în locu de a se nobilitá, se va selbataci, sî în locu de a infrundi sî n'flori, se va uscá. — Tóta lumea dîce ca adi e secululu luminârei sî inaintârei, sî ca în elu amu inaintatu sî noi, avemu diregatori din sangele nostru, cari cu mâni libere impingu masin'a desvoltârei înainte, pe candu noi vedemu contrariulu; absolutismulu celu greu, sî de lunga aducere aminte, ni maná dinapoi, sî ne comandá cum sa umblâmu în scóla, sî de multeori sî în biserică, astadi suntemu liberi, la biserică mergemu candu vremu, la scóla candu ne place, câci instructiunile vechi de sub absolutismu ne suntu urite cá sî elu, ear cele noue în constituționalismu nu-su aplicabili — astadi bisericile în dile de dumineci sî serbatori suntu góle, dar cu atátu mai pline crisimele, cari s'au immultitu în comune dupa numerulu posessoriloru de pamentu sî gendarmii absolutismulu n'au detorintia ai alungá din ele, câci amu scapatu de comanda.

Unu pretoru din absolutismulu urgisitu, în tóta diu'a dá porunci, sî tine de o datorintia a se informá prin judii comunali despre starea scólei, sî la cea mai mica recuisitia a Protopopulu, în persóna séu prin unu delegatu alu seu, insocia pe acest'a în fati'a loculu în cause scolare ori bisericesci ; pe candu adi unu jude cercualu si tine dejosire a esî la unu esamenu cu densulu, sî deca bietulu Protopopu mai cutéza a-si formá o mica pretensiune de rebonificarea speselor de drumu, indata este indrumatu la maderatiunea apostolésca, pe candu Dumnia'oru pentru celu mai micu lucru si mesura competintele diurne dupa dile, sî dupa mile.

Vedi Dle Redactoru ! la inceputu nu-mi promiteamu atát'a materia cá sa amu a-ti scrie o epistola atátu de lunga, in sa candu te apuca durerea plangi pâna ti se storcu binisioru lacrimile, óre totu ast'a sa fia sórtea romanulu se planga, sî nime sa nu-i póta ajutá ? aru fi fôrte tristu se suscepemu acésta credintia, mai vertosu candu dicemu ajuta-te singuru, sî atunci sî Ddieu ti va ajutá. — Inca un'a —

Erá sa uitu unu lucru carele aru fi meritatu a lu pune în fruntea acestei epistole; precum scii Dle Redactoru ! Biseric'a ce se zidesce la noi, s'au radicatu pâna în starea de acum, parte din banisiorii sei ce iau avutu, parte din colecte facute de cátra unii spriginitori zelosi, în deosebite locuri, o asemenea patróna si avu sî în multa st. Domna Olimpi'a Szabo, amabil'a consórta a Dlui Dr. Szabo din Sabiiu, precum vei binevoi a vedé din alaturat'a invitare facuta cátra óspetii dela scaldele din Eleopatacn (Elôpatak)

*) Numai mai scrie-ne, te rogâmu.

Red.)

Redactoru respundietoriu Nicolau Cristea.

pe carea vei binevoi a o dá publicitâti dimpreuna cu numele marimosiloru contribuitori, câror'a din partea eforiei bisericiei nóstre li se aduce publica multiamita, ear generósei dómne colectante profunda recunoscintia sî multiamita. Prelânga aceste primesce cordial'a nóstra salutare, remanendu-ti sî de aici înainte. . .

Rugare ! În orasiulu Dev'a în Ardélu, fiindu lipsa de o biserică de ritulu ortodoxu s'au redicatu didirea unei acestei'a, numai din fondulu oferteloru binefacatóre ale crestiniloru de prin diferitele locuri impregiuratóre, precum sî ale acelor'a carii s'au aflatu, acum doi ani, — în Elôpatak, — luandu-se în consideratie seraci'a locuitoriloru comunei din susu numitulu orasiu. — Insa, constructiunea bisericiei nu s'a pututu urcá decátu numai pâna la acoperemântu, nepermitendu mijlôcele total'a ei ispravire. —

Josu iscalit'a aflându despre acéata impregiurare, se grabesce a luá initiativa, sî a face apelu la pietatea onoratoriloru óspeti carii au venitu în estu tempu la bâile aceste spre indreptarea sanatâtiei loru, — sî cari fâra indoiéla nu se voru retrage, nici astadata, — dela o fapta ce are în vedere unu scopu atátu de inaltu : acela de a contribui la ispravirea unui edificiu menitu cultulu Ddieescu.

(L. S.)

Olimpi'a Szabó Soti'a Doctorulu Basiliu Szabó din Sabiiu 1 #.
Elôpatak în 21 Iuliu (2 Aug.) 1866.

Fros'a Iliad Copeleanu 2 fl. Constantinu Iliad Copeleanu 4 fl. Grigorie Iliad Copeleanu 2 fl. Elen'a Teodori 2 fl. Dr'a Teodori 2 fl. Efrosin'a G. Ioanu 2 fl. Sotiru Manciu 2 fl. Iosi Gidofalvy 1 fl. Victoru Lecca 2 fl. Costica Budesceanu 2 fl. N. Herlea din Vinerea prin dlu Cons. aultcu. D. Moldovanu 5 fl.

Varietâti.

** (Denumiri, transferári sî pensiunári.) Maj. Sea c. r. apost. au denumitu pre adlatulu generalulu comandante din Bud'a LMC. cont. Bigot de Saint-Quentin da generalu comandante în Leopole, sî pre disponibilulu LMC. cav. de Schmerling, de gen. comandante în Timisiór'a.

Generalulu comandante din Prag'a LMC. bar. Raming de Riedkirchen se transferéza la rugarea sea în aceeași calitate la Sabiiu, iéra gen. comandante LMC. princ. de Moutenuovo asemnea se transferéza în aceeași calitate la Prag'a.

Generalulu comandante din Leopole LMC. bar. de Paumgartten sî LMC. conte Nostitz-Rinek lângă comand'a generala din Sabiiu vinu (cu 1 Dec. 1866) în disponibilitate, iéra generalulu comandante bar. de Steininger trece la rugarea sea (cu 1 Dec. 1866) în meritatululu statu de odihna, dandu-i-se caracterulu de FZM. ad honores.

** Detorintia statulu impreuna cu a desdaunârei pamentulu, dupa „W. Z.“ suie la 3358 milióne f. v. a. în suma rotunda.

** (Nóu'a organizatiunea armatei.) Despre acést'a aduce „Telegr.“ din Gratiu o scire în urm'a cârei toti tinerii dela 21—30 ani suntu datori a militá. În servitiulu de rendu in sa inca se voru lasá pre acasa asiá încátu efectivulu sa fia în tempu de pace 65,000 feciori, pre candu efectivulu de resbelu 900,000. Dupa planulu celu nou regimentele pecátu se póte voru fi dupa natiunalitâti: nemtiesci, unguresci, polone etc. sî voru remané mai cu séma în cercurile loru de recrutare. — Artileri'a se va immult dela 12 la 24 regimente. Comissariatele de provisiuni sa desfiintéza.

(Tramisu.) „Zukunft“ diuariu de Vien'a s'a ingrigitu din caus'a sesiunei dieteloru ce voru sa fia de corespundintie regulate despre tóte intemplâriile mai insemnate cu deosebire in sa va aduce sciri insemnate dela dietele din Prag'a, Brünn, Pest'a, Agram, Laibach sî Lepole. Asemenea se voru continuá corespundintiele cele numeróse din Orientu. În fine publica Zkft în foiti'a sea studie de arte sî literatura, descrieri etnografice s. a.

Pretiuulu pe unu patrariu de anu fl. 4, pe luna fl. 1. 40 xr. Prenumeratiuni nóue se potu face în tóte dilele.

Nr. 43—1 Concursu.

Pentru ocuparea postulu de invatietoriu la scól'a comunale gr. or. din Cricáu în Comitatulu Albei-inferióre, se deschide concursu pâna în 25 Novembre a. c. st. v.

Cu acestu postu e impreunatu unu salariu anuale de 100 fl. v. a. din fondulu scolaru, quartiru liberu, sî lemne de incalditu.

Competentii voru avea a asterne rogâriile sele pâna în 25 Novembre a. c. prevediute cu documinte :

- 1) ca suntu de religiunea gr. or.
- 2) ca posedu purtare buna politico-morale ; sî
- 3) ca suntu pedagogi, séu clerici absoluti :

Petitiunile respective an de ale adresá cátra subscrisulu Inspectoratu scolare.

Alb'a-Iuli'a 1 Novem. 1866.

Alexandru Tordasianu
Adm. Prot. sî Insp. distr. scol.

Editur'a sî tipariulu tipografiei archidiececane.